

ОБРЯДИ ПЕРЕДВЕЛИКОДНЬОГО ПЕРІОДУ НА ЗАКАРПАТТІ: ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ НАРИС

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (55)

УДК 811.161.2'282.2(477.87)

DOI: [https://doi.org/10.24144/2663-6840/2026.1.\(55\).222-226](https://doi.org/10.24144/2663-6840/2026.1.(55).222-226)

Миголінець О. Обряди передвеликоднього періоду на Закарпатті: етнолінгвістичний нарис; кількість бібліографічних джерел – 12; мова українська.

Анотація. Назви релігійних свят відображають поняття, сформовані носіями мови у процесі їх пізнавальної діяльності. Майже жодне з релігійних свят, відзначених у церковному календарі, не залишається поза увагою жителів Закарпаття. Великодні свята є найбільш відомими і величними для всіх українців. Великодній обряд є одним із найстаріших, у ньому зберігаються численні елементи, що відображають важливі моменти культурної історії. Великоднім святам передують цілий цикл передвеликодніх обрядів, які характеризуються широкою різноманітністю.

Останнім часом увагу мовознавців привертає лексика календарної обрядовості. У ній можна знайти інформацію про етнічну історію населення, його традиції, звичаї, культуру, побут тощо. Проте все ще не достатньо вивчені мовні явища, які презентують календарно-обрядову лексику в закарпатських говірках. Тому метою нашого дослідження був збір та опис назв передвеликоднього обряду в українських закарпатських говірках. Предметом нашого аналізу є семи на означення семи передвеликодніх обрядів в українських закарпатських говірках. Ми звернули увагу на семитижневий піст, який передують Великоднім святам, Суботу перед Вербною неділею, Вербну неділю, Чистий четвер, Страсну п'ятницю, Великодню суботу тощо. Поданий аналіз здійснювався у лексико-семантичному, етимологічному та етнографічному аспектах. Зафіксовані нами у закарпатських говірках назви у фонетико-словотвірних варіантах функціонують і в інших говорах української мови чи в інших слов'янських мовах. Деякі з них збігаються з літературними відповідниками.

Також ми описуємо звичаї мешканців сіл, які пов'язані з релігійними святами і творилися протягом їх існування та історичного розвитку. Адже без знання народних звичаїв інколи важко розтлумачити ту чи іншу назву.

Як видно з нашого дослідження, назви обрядів передвеликоднього періоду входять до циклу весняних християнських свят і утворюють велику та структурно розгалужену тематичну групу лексики. Цій лексичі притаманна стійкість давньої традиційної системи.

Ключові слова: українські закарпатські говірки, календарно-обрядова лексика, лексика обрядів передвеликоднього періоду, лексико-семантична група, лексема, мотивація.

Формулювання проблеми. Останнім часом увагу мовознавців привертає лексика календарної обрядовості. У ній можна знайти інформацію про етнічну історію населення, його традиції, звичаї, культуру, побут тощо. Цікавим для дослідження є регіон Закарпаття із глибокою багатокультурною спадщиною, який упродовж багатьох століть зазнав не тільки постійних змін кордонів, але й впливу різних культур.

Аналіз досліджень. Християнські релігійні й народні свята активно вивчалися релігієзнавцями та етнографами. Значна увага була приділена опису великодніх свят на Закарпатті. Так, упродовж 1925–1934 рр. на сторінках «Підкарпатської Русі» опублікував ряд досліджень відомий український мовознавець, фольклорист і етнограф І. Панькевич.

Деякі відомості про Великодній обряд на Закарпатті ХІХ–поч. ХХ ст. можемо почерпнути з праці закарпатського історика, етнографа і перекладача, священника Ю. Жатковича «Етнографічний очерк угро-руських» (1895), яку опублікував О. Мазурок у 2007 році.

Серед сучасних етнографічних досліджень, в яких описуються великодні свята, їх обряди та звичаї на Закарпатті, можемо виділити монографії М. Тиводара, Ю. Чорі, О. Тиховської.

Крім появи праць етнографічного характеру, заслуговують на увагу і мовознавчі дослідження. Досить ґрунтовний семантичний, словотвірно-

етимологічний та лінгвогеографічний аналіз назв календарно-обрядових свят, поширених у говірках Закарпаття, здійснено у дослідженні Е. Гоци [Гоца 2019]. Раніше ми також звертали увагу на антропоніми в складі календарно-обрядової лексики, календарно-обрядові назви літнього та осіннього циклів, лексику різдвяного обряду. Проте все ще не достатньо вивчені мовні явища, які презентують календарно-обрядову лексику в закарпатських говірках. Тому важливо представити не тільки репертуар одиниць, особливості їхньої семантики, поширення, а й виявити давні назви, що дотепер належать до активної лексики, та лексеми, які перебувають на периферії мовної системи і вживані лише в мовленні людей найстаршого покоління. У цьому дослідженні ми намагалися проаналізувати лексику передвеликодніх обрядів, які відбуваються на Закарпатті.

Мета статті – подати спостереження над лексикою передвеликодніх обрядів, виявити її варіативність, простежити наявність чи відсутність зафіксованої лексики в інших українських говорах, українській літературній мові та інших слов'янських мовах. Аналіз цих назв подається через призму невеликих транскрибованих текстів, в яких описаний передвеликодній обряд. Ми звернули увагу на звичаї мешканців сіл, які пов'язані з цими святами і творилися протягом їх існування та історичного розвитку. Адже без знання народ-

них звичаїв інколи важко розтлумачити ту чи іншу назву.

Методи та методика дослідження. Основний метод – описовий. Він реалізований у процесі класифікації матеріалу та його інтерпретації за мотиваційними зв'язками. У межах цього методу використано прийоми лексико-семантичного та словотвірного аналізу. Зіставний аналіз уможливив виявлення зв'язків календарно-обрядової лексики із відповідною групою лексики сусідніх ареалів.

Виклад основного матеріалу. Назви релігійних свят відображають поняття, сформовані носіями мови у процесі їх пізнавальної діяльності. Великодні свята є найбільш відомими і величними для всіх українців. Великодній обряд є одним із найстаріших, у ньому зберігаються численні елементи, що відображають важливі моменти культурної історії.

Передує Великоднім святкам, найбільший у році **семитижневий піст**, який у закарпатських говірках має назви: *сорокóука, сорокаўст, чотирідеc'ятниці'а, Стрóгві пуст, Ве'лікий п'іст (пуст), Ве'ліке(-оїе) гув'ін'а, гув'ін'а*. Перші дві назви є складними утвореннями і пояснюються тим, що великодні пости, як правило, тривають 40 днів. У гуцульських говірках на Закарпатті лексема *сорокаўсти* фіксується у знач. 'молитви за померлими впродовж 40 днів у піст перед Великоднем у церквах' [Ковбаснюк, Масляник 2022, с. 175]. Закарпатці вважають, що *п'іт час Ве'лікого пóсту п'ін мо́лиц'а за здоро́ул'а і за поме́ршими со́рок д'н'іу п'ідр'ад / то́му цей п'іст и́че назива́ють сорокаўст* // (Ізкі Хс.).

Іменник у словосполученні *Ве'ліке гув'ін'а* є суфіксальним утворенням від дієслова *говіти* < псл. *gověti [ЕСУМ 1982, т. I, с. 541]. В основі назви – дія, якої дотримувались під час певного проміжку: у цей час церква забороняла вживання м'ясо-молочних страв та здійснення всяких розваг. У гуц. гов. фіксуємо назву *говін'и п'іст'* [Піпаш, Галас 2005, с. 36], *говіне, говіне заходит* 'піст наступає' [ГГ 1997, с. 46]. *Ве'лікий п'іст* – згадка про 40-денний піст Ісуса Христа в пустелі. Це словосполучення фіксуємо і в інших укр. говорах: бойк. *волочес'і йак великий піст* 'тягнеться як великий піст' [Онишкевич 1984, т. I, с. 142], закарп. гуц. *Великий піст* 'найголовніший піст – сім тижнів перед Паскою' [Ковбаснюк, Масляник 2022, с. 31]. У поліс. гов. фіксується назва *сухий піст* 'утримання від їжі та води в останні три дні посту'. У католиків також є відомою традиція відмовлятися від їжі в останні дні, особливо в Страсну п'ятницю; пор. хрв. *postit gloriju* 'утримуватися від їжі з четверга до суботи Страсного тижня, коли зв'язані дзвони' (Слов'янські древності, т. I, с. 216).

Закарпатці кажуть, що *Великодній пúст дліц'а вiсе с'ім тыжн'у́ і за тот час / ка́жут' / ни мош виселітис'а таі сважа́тис'а с кымис' / а маі ў страсн'і тыжн'і* (Луково Хс.); *куі гув'ін'а / то трéба соко́тїти маі перш душу // і́сти то́же ни трéба хут' шо / айбо маі гу́лòуно́їе ўто душі́ // ўто такы́ час / колі ма́йеш быти шчи маі дóброу*

таі да́ти Бóгови шчи маі бури часу // ма́йеш думати / што рóбиш (Сасово Бр.).

Субота перед Вербною неділею має назви *Лáзар'ева (Лáзар'ова) субóта, Великóдн'а (Великóн:а) субóта, Ве'ліка субóта, Стрáсна субóта*. Присвійний прикметник *Лáзар'ева* – суфіксальне утворення від іменника *Лазар*, який через церковнослов'янську мову запозичений в давньоруську з грецької [ЕСУМ 1989, т. III, с. 182]. Назва пояснюється тим, що цього дня християни згадують диво воскресіння Ісусом Христом праведного Лазаря. Прикметники *Вели́ка і Страсна́*, які входять до складу словосполучень, вказують на день скорботи про Ісуса Христа, якого розпіяли у п'ятницю. Іменник *субóта* – слово у звуковій формі *субота* (сл. *sobota*) здебільшого розглядається як запозичення із середньогрецької мови [ЕСУМ 2006, т. V, с. 462].

На Закарпатті вважають, що *се дін' / колі под-готóул'увут' шуткы на ни'д'іл'у / но і дозвóл'ац'а і́сти рыбу ў сис' дин'* // (Мала Мартинка Мк.).

Шостий тиждень Великого Посту має назви *Вéрбна не'д'іл'а, Кв'ітна́ (Цв'ітна́) не'д'іл'а, Шуткóва (Шут'кáта, Шуткóуна) не'д'іл'а, Шутка, Мицкóва не'д'іл'а, Мыцка, Лозóва, Бечкóва, Бас'кóва не'д'іл'а, Зелéна не'д'іл'а* – неділя вербного тижня, яку завершують обрядом освячення вербової лози, звеличує подію в'їзду Ісуса Христа до Єрусалима. Кожен, хто йде до церкви у Вербну неділю, або сам несе, або отримує таку гілочку.

Словосполучення *Вéрбна не'д'іл'а* є літературною нормою української мови [СУМ, т. I, с. 326]. На Закарпатті у цей день освячують розквітлі гілочки верби (*шут'ка, міцка, лоза, мін'кі, вéрба, бéчка, лоза, бру́н'ки, кóтики, ча́брик*). З цими назвами пов'язані і відповідники в інших укр. говорах: гуц. *Шуткóва неділі* [Піпаш, Галас 2005, с. 230], *Шуткóва неділя* [ГГ 1997, с. 222], *Бечкóва неділя* [ГГ 1997, с. 24], бук. *Шутка* [СБГ 2005, с. 680], наддністр. *Шуткóва неділя* [Шило 2008, с. 284], *Бáзькóва неділя* [Шило 2008, с. 44], *Лозóва неділя* [Шило 2008, с. 163], поліс. *Вербіч, Вéрбниці'а, Вéрбни́ца* 'т.с.' [Аркушин 2000, сс. 20, 21], Також див. в інших слов'янських мовах: серб. *Врбица*, болг. *Врѣбница*, с.-х. *Цвијети, Цветница*, слн. *Cvetnica, Svetna nedelja*, болг. *Цветница*, мак. *Цветници*, пол. *Niedziela Kwietna*, чes. *Kvetná nedel'a* (Слов'янські древності, т. I, с. 337).

У закарпатських селах існує багато обрядів та традицій у цей день. Так, батьки злегка "били" ними удома дітей, сподіваючись, що це придасть їм росту і щастя в житті: *у сис' дин' л'уді бйуц'а шуткоу і' ка́жут' / ни йа т'а бйу / шутка т'а бйе / чірис ты́ждин' пáска бóде //* (Локіть Хс.); *у нас у сил'і ус'і ідуть до цéрки / там с'ат'ат вербу́ // да́ле мош когóс' ма́лин'ко побі́ти тоу́ вербу́ примоул' айучи / быс'быў такы́й чéсны́ гі іс'а мыцка // и́че гудно розкля́сти уту́ вéрбу по ўс'іх кімнáтах // мош и́чэ клáсти у хл'іу // бо то́то дўже ве'лікий обер'іг //* (Забрід Хс.).

Вербовим гілочкам приписувалась магічна лікувальна і захисна сила. Шуткою відганяли нечисту силу з домівок, а хтось їх з'їдав, щоб бути сильним

і здоровим: *к'ім' у Кв'ітну нид'ілу з'істи с'ачен'і шуткы / то не^е буде голова і жилудок бол'іти за рік // (Лубня В.Бр.); ц'в'ім із м'іц'ок / коли бур'а / кладут' на ўгін' / то захищайе хіжу од сіл'нойі бур'і // коли кісне к'істо на Паску / та на вир'х кладут' чистый ушиваныі руч'нік і г'ілкі м'іц'ок / бо ўни с'ач'ен'і і бережут' хіжу // (Зняцьово Мк.).*

Ці лозини не викидали, а зберігали в хаті до наступної Вербної неділі: *пос'ачену мыцку збер'ігали ц'ільй гут // паліли ійіі / коли была ве^еліка бур'а од гр'ому // давали кусок тому / ко йшоў в дор'огу // коли м'ісіли паску / клали на корыто с причіною / ичоп паска добре ўдалас'а // опкур'ували доўкола хл'іва / абы худ'обу н'іко не ўр'ук // клали ў колыску до д'ітіны от поганых уч // (Широкий Луг Тч.).*

Середа перед Великоднем у закарпатських говірках має назви *Страсна (Ч'орна, Т'емна, Попіл'на, Великодн'а) с'ереда, Покло́ни, Поклон:а*. У цей день починають приготування до свята Воскресіння Господнього. За біблійними переказами, у Страсну середу вирішили погубити Ісуса Христа, а його учень Юда погодився зрадити свого вчителя. У цей час церква згадує Страсті (страждання, муки) Христові. Звідси й назви *Страсна (Ч'орна, Т'емна) с'ереда*. Назва *Попіл'на* пов'язана з тим, що в католиків у цей день благословляли в церкві пепел. Назва фіксується і в інших слов'ян. мовах: чes. *Popelečná, Černá, Popelec*, слц. *Popolná, Popolcová, Popolečná, Popolec*, пол. *Popelec*, слн. *Perelnica*, хорв. *Perelnica, Čista srijeda*, срб. *Пепельава среда* (Слов'янські древності, т. III, сс. 666, 669). Лексема *Покло́ни* виникла у результаті перенесення назви дії на саме свято. У цей час віруючі роблять поклони, тим самим висловлюючи смирення та покаєння перед Богом: *вопич'є Страсный тыждин' д'уже ва́жный / і ка́ждый дин' ў н'ому особ'ен:ыі // обы ўшанова́ти Христа / ў с'ереду іду́т' до ц'єрки на покло́ну:у сл'ужбу // і там сто́яйт' на кол'інах ус'у сл'ужбу / б'іут' покло́ны (Луково Хс.); у сис' дин' та тр'єба іти до ц'єркви покло́ны б'іти / кобы урузум'іти / шо зроби́у Ісус Христ'ос / бо мы с'а лади́ме до його́ по́хорону / шо бде ў п'іятницю / та ма́йеме прож'іти тот час // но айбо ўто Ве^еліка Страсна с'ереда // (Сасово Бр.).*

Четвер перед Великоднем має назви: *Жіўніи (Жівиі) четв'єр (читв'ір'), Чістий четв'єр (читв'ір'), Великодний четв'єр (читв'ір'), Ве^елікіи четв'єр (читв'ір'), С'в'ітліи четв'єр (читв'ір'), Страдал'ный четв'єр (читв'ір'), Страсний четв'єр (читв'ір'), Страс'ц', Страс'ца'.*

Описова назва *Жіўніи (Жівиі) четв'єр (читв'ір')* вказує на зв'язок цього дня з життям та оновленням. Ізгласа цієї назви продовжується і в гуц. та лемк. гов.: пор. гуц. *Жівний четв'єрь* [ГГ 1997, с. 70], у лемк. говірках Хорватії *жывний четвер* [Pavlešić 2007, с. 42]. *Ве^елікіи четв'єр (читв'ір')*, *С'в'ітліи четв'єр (читв'ір')* вказує на важливість дня у Страсному тижні, передні Великодня.

Чистий четв'єр – це день духовного та фізичного очищення перед Великоднем, коли прибирають і готуються до свята. До цього дня усі підготовчі до свята роботи мали бути закінченими. Цими

діями пояснено і саму назву *Чістий четв'єр (читв'ір')*. У цей день *не^ечут' паскі / до четверга ўшійтокої ма́йе б'оти попора́йе^еноі / бо к'ім' не буде чісто / не пр'ііде^е пр'азник до хіж // (В.Бр.); ц'ого четв'єр'а ўс'і таздін'і порайат' ў хіж'і / мійут' в'ікна / дол'іўки і так дал'і // йакіч'о йакас' таздін'а ц'ого четв'єр'а б'уде жмікати цур'а / то тр'єба д'єуіат' четв'єр'іў н'ідр'ад жмікати цур'а // (Ізкі Хс.).*

Увечері у церкві відправлялися Страсті, у цей день згадують страждання Ісуса Христа напередодні його розп'яття. Звідси і назви *Страсний четв'єр (читв'ір')*, *Страс'ц', Страс'ца'*. Лексеми *Страс'т'* 'т.с.' фіксуємо і в поліс. гов. [Аркушин 2016, с. 531]. Закарпатці вважають, що *н'іс'л'а полуд'н'а ўже нич не мож робіти / бо почина́йе^{ц'}:а ў ц'єркв'і страс'т' // (Ізкі Хс.); ў чи^тв'ір' до́ма тр'єба ўс'о попора́йіти / а пот'ом пр'ііти ў ц'ір'коу на Страс'т'і // (Мала Мартинка Мк.).* Під час відправи Страстей протягом цього богослужіння у церкві тримають страсні свічки, які потім несуть додому. За допомогою вогню від цієї свічки роблять хрест у домі, щоб його обминали всі біди: *страсну св'ічку тр'єба донести так / обы не^е загасла / а до́ма п'єрит ўходом над двір'ами тр'єба ни́ зроби́ти хрест / обы ўбе^ере^ехті себе от ўс'акого зла // (Мала Мартинка Мк.).*

Словосполучення *Страдал'ный четв'єр (читв'ір')* зумовлене поведінкою людей у цей день: вони спокійні, урочисті, не сміються, не співають, не розважаються: *читв'ір' / четв'єртый дин' шан'ован'а Христ'а // ни мош нич робіти / кр'оме хар'ін'а / но глаўноіе не посваж'атис'а ни с кым // сис' дин' ма́йе быти споку́ный і траурный* (Луково Хс.).

За два дні перед Великоднем є *Страсна п'іятниц'а, Ве^елікодн'а (Ве^еліко́н:а) п'іятниц'а, Плащани́ц'а*. За християнським віровченням – це день мук (страстей) Ісуса Христа. Віряни згадують страждання та смерть Спасителя. Словосполучення *Страсна п'іятниц'и* 'т.с.' фіксуємо у гуц. гов. [Піпаш, Галас 2005, с. 184].

Лексема *Плащани́ц'а* (суфіксальний дериват від імен. *плащ*) виникла в результаті перенесення назви предмета на певний день тижня. Плащаниця – це полотно, яким, за переказами, було обгорнуте тіло Ісуса Христа після зняття з хреста. Його зображення на плащаниці є символом страждань та смерті Спасителя. Вшанування плащаниці є важливим елементом страсного тижня та передвелокодних служб.

У цей день люди постять і не працюють, а в церкві пополудні відбувається велика вечірня й обхід церкви з плащаницею: *ўс'а чіл'ад шан'у́е тот дин' / бо тот дин' / коли Ісус терп'іў за гр'іхі ц'ілого с'в'іту // стар'і л'ўди каз'али / у ту п'іятниц'у і г'олки не тр'єба у р'уки бр'ати / ус'і пост'ат' / нич не ійд'ат до в'єчира / і не бер'уц':а нич робіти / ани хар'іти / ани копати // пополудну збир'ауц':а ў ц'єрки / сл'ужат ве^еліку веч'ірну / вин'сат плащени́ц'у і обно́сат круг'ом ц'єркв'і // (Білкі Хс.); п'іятниц'а са́ма важна / бо ў пол'ун:е ў ц'єрки уно́с'ат' плащичи́ц'у / і ка́ждый чил'ан:ик ў се^ел'ови пр'их'одит' покло́нитис'а і поц'ул'ова́ти плащичи́ц'у* (Луково Хс.).

У суботу (*Ве^лікон:а, Ве^лікодна, Страсна, Ве^ліка, Біла субота*) жінки печуть паски та розписують писанки (*крашанки, крашієниц'ї, покрашеноїє йайце, писаноїє йайце, крапанки, мал'ованої йайце, мал'ованка, др'апанка, галунка, варенка, слиўка*). Означення *Ве^ліка* у названих словосполученнях вказує на важливість цього дня в християнському календарі, *Страсна* – на Страсті Христові, муки, які він переніс перед розп'яттям, *Біла* – на традицію білити хаги та прибирати перед Великоднем. У гуц. гов. фіксується словосполучення *Біла субота* 'т.с.' [ГГ 1997, с. 25].

У Великодню суботу люди старанно готуються до Великодня: у *Ве^лікодну суботу* *їде серйозна підготівка до Ве^лікод'н'а* // *збираєс'я кошар' / вар'ац':а йайц'а / шобдар' / коубаса' / печес'я паска / мал'уйема йайц'а / робіме хр'ін'* // (Ізки Хс.).

Випікання паски вважалося найосновнішою роботою кожної господині, ставилися вони до цього дуже відповідально: у *суботу ц'їлий дин' готівили* // *маїти некля т'їсто ї паскі / отиц' варію шобдар' і п'їкниц'у / на ц'їлу хїжу пахло / йак'їс'ме їс'о поробіли до вєчора та йїлис'ме попуїночи до цєрки на синїшн'у* // (Довге Поле Уж.). Увечері збирають святкові кошики, вони призначалися винятково для Великодня і ні на що інше, окрім паски, не використовувалися: *ї нас на Паску такїє нїч са не ладїт* // *х'їбал' же то / шо їде ї кошарик* // *паска / самої голоубї / йїц'а / шобдар' / сыр / гарбубдзы са на сп'їт кладут / масло / мет / с'їл' / вино* // *таї б'їл'ше нїч* // (Ставне В.Бр.); у *Ве^лікодну суботу* *кїжна таздїн'а пєчє паску / грїтку* // *вічором складїуєс'я ве^лікодн'її кошар' / у йакїї кладут' паску / грїтку / масло / йайце варєної / шобдар' / колбасу копчєну / прикрашавут' писанкїма / кладут' сє'їчку і прикривавут' вїшо'тоу пїлкоу* // (Тур'я Пасїка Уж.). Із пасками пов'язано багато ві-

рувань: *кит' паскї потр'їскали / бїде мнїго грїши* // *кит' паскї попїдали / та кос' умрє* // (Суха Хс.).

Опівночі з суботи на недїлю віруючі йшли до церкви на «*Всенїшну*»: *уночы пєред Ве^лїд'їн'ом у цєрки раз с'їночнїє / а дїле рїно на с'їм гїдин с'ат'їт' паскы* // *кошарку збірївут' увичїр'ї / а пак колї приход'їт' из' цєрки з' пос'ачєноїта с'їдївут' ус'ї їсти / і трєба з ус'їго с'ачєного покїшатї* // (Сїльце Бр.). Люди вірять, хто першим із паскою добереться додому, той буде цілий рік щасливий: *на сїночнїму шчо со'б'ї попрїсїши / та отї то'б'ї Бог дас'т' // ко пєршїї ус' паскоу / йак с'я пос'атїт / та доб'їжїт дом'ї / та у тогї бїде удїчливїї рїк* // (Березники Хс.); *ранїн'ко / п'їс'л'а слїжбы / л'їди б'їжїт' домїю* // *їважїїєц':а / ко йак проб'їжїт' / так у н'їго бїде поратїс'я госпїдїрство* // *к'їм' ї хыжї їє уд'їнїц'а ват' лїг'їн' / б'їжїт' скїрше* // *ко пєрвїї бїде дїма / тот с'їго рїку нїде суб'ї пїру ї поберєц':а* // (Локїть Хс.).

Висновки. Як видно з нашого дослідження, назви передвелокоднїх свят входять до циклу весняних християнських свят і утворюють велику та структурно розгалужену тематичну групу лексики. Цїї лексїци прїтаманна стїїкїсть давнїої традицїїної системи.

Назви передвелокоднїх свят, засвідченї в закарпатських говїрках, у фонетико-словотвірних варїантах функціонують і в інших говорах української мови чи в інших слов'янських мовах. Деякі з них збїгаютьс'я з лїтературними вїдповїдниками.

їснує багато народних традицїї, звичїїв, пов'їр'їв, пов'язаних із певним святом. Невеликі транскрибованї тексти, якї ми подали, поєднують у собї лїнгвїстичний та культурологїчний аспекти. Цї діалектнї записи свїдчать про багатство духовнїої та матерїальної культури представникїв закарпатських говїрок.

Лїтература

1. Аркушин Г. Словник захїднополїських говїрок. Вид. 2-ге переробл., випр. і доп. Луцьк, 2016. 648 с.
2. Аркушин Г. Словотвір назв християнських свят у захїднополїських говїрках. *Берегиня*. 2000. № 3. С. 18–26.
3. ГГ – Гуцульські говїрки: Короткий словник / вїдп. ред. Я. Закревська. Львів, 1997. 232 с.
4. Гоца Е. Назви календарно-обрядових свят у говїрках Закарпаття. *Науковий вїсник Ужгородського університету*. Серїя: Фїлологїя. Ужгород, 2019. Вип. 2 (42). С. 38–44.
5. ЕСУМ – Етимологїчний словник української мови: в 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6.
6. Ковбаснюк Г., Масляник О. Словник говїрки Закарпатської Гуцульщини. Львів: Растр-7, 2022. 228 с.
7. Онишкевич М.Й. Словник бойкївських говїрок: у 2 ч. Київ: Наукова думка, 1984.
8. Пїпаш Ю., Галас Б. Матерїали до словника гуцульських говїрок (Косївська Поляна і Росїшка Рахївського району Закарпатської облїстї). Ужгород, 2005. 266 с.
9. СБГ – Словник буковинських говїрок / за заг. ред. Н.В. Гуїванюк. Чернївцї: Рута, 2005. 688 с.
10. СУМ – Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
11. Шило Г. Надднїстрянський рєгїональний словник. Львів – Нью-Йорк, 2008. 288 с.
12. Pavlešin A. Mali rječnik lemkijskog govora ukrajinskog jezika. Zagreb, 2007. 292 s.

References

1. Arkushyn H. (2016) Slovyk zakhidnopoliskykh hovirok [Dictionary of West-Polissya Dialects]. Vyd. 2-he pererobl., vypr. i dop. Lutsk. 648 s. [in Ukrainian].
2. Arkushyn H. (2000) Slovtovir nazv khrystyianskykh sviat u zakhidnopoliskykh hovirkakh [Word-formation of the Names of Christian Holidays in Western Polish Dialects]. *Berehynia*. № 3. S. 18–26 [in Ukrainian].

3. Hutsulski hovirky: Korotkyi slovnyk (1997) [Hutsul Patois: Concise Dictionary] / vidp. red. Ya. Zakrevska. Lviv. 232 s. [in Ukrainian].
4. Gotsa E. (2019) Nazvy kalendarno-obriadovykh sviat u hovirkakh Zakarpattia [Names of Calendar-ritual Holidays in Transcarpathian Patois]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Filolohiia*. Uzhhorod. Vyp. 2 (42). S. 38–44 [in Ukrainian].
5. Etymolohichni slovnyk ukrainskoi movy (1982–2012) [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language]: v 7 t. / za red. O. S. Melnychuka. Kyiv: Naukova dumka. T. 1–6 [in Ukrainian].
6. Kovbasniuk H., Maslianyk O. (2022) Slovnyk hovirky Zakarpatskoi Hutsulshchyny [Dictionary of the Dialect of Transcarpathian Hutsul Region.]. Lviv: Rastr-7. 228 s. [in Ukrainian].
7. Onyshkevych M. Yo. (1984) Slovnyk boikivskykh hovirok [Dictionary of Boyko's Dialects]: u 2 ch. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
8. Pipash Yu., Halas B. (2005) Materialy do slovnyka hutsulskykh hovirok (Kosivska Poliana i Rosishka Rakhivskoho raionu Zakarpatskoi oblasti) [Materials for the Dictionary of Hutsul Dialects (Kosiv Polyana and Rosishka (Rakhiv district, Transcarpathia)]. Uzhhorod. 266 s. [in Ukrainian].
9. Slovnyk bukovynskykh hovirok (2005) [The Dictionary of Bukovyna Patoises] / za zah. red. N.V. Huivaniuk. Chernivtsi: Ruta. 688 s. [in Ukrainian].
10. Slovnyk ukrainskoi movy (1970–1980) [Dictionary of the Ukrainian Language]: v 11 t. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
11. Shylo H. (2008) Naddnistrianskyi regionalnyi slovnyk [Transnistrian regional dictionary]. Lviv – Niu-York. 288 s. [in Ukrainian].
12. Pavlešin A. (2007) Mali rječnik lemkiuskog govora ukrajinskog jezika [A concise dictionary of the Lemko dialect of the Ukrainian language]. Zagreb. 292 s. [in Ukrainian, in Croatian].

PRE-EASTER HOLIDAYS IN TRANSCARPATIA: AN ETHNOLINGUISTIC SKETCH

Abstract. The names of religious holidays reflect concepts formed by native speakers in the process of their cognitive activity. Almost none of the religious holidays marked in the church calendar goes unnoticed by the inhabitants of Transcarpathia. Easter holidays are the most famous and majestic for all Ukrainians. The Easter rite is one of the oldest, preserving numerous elements that reflect important moments of cultural history. The Easter celebrations are preceded by an entire cycle of pre-Easter rituals, which are characterized by wide diversity.

Recently, linguists have turned their attention to the vocabulary of calendar rituals. Within it, one can find information about the ethnic history of the population, its traditions, customs, culture, and everyday life. However, linguistic phenomena representing calendar-ritual vocabulary in Transcarpathian dialects have not yet been sufficiently studied. Therefore, the aim of our research was to collect and describe the names of pre-Easter rituals in Ukrainian Transcarpathian dialects. The subject of our analysis is the semantic units denoting seven pre-Easter holidays in these dialects. We focused on the seven-week fast preceding Easter, the Saturday before Palm Sunday, Palm Sunday itself, Maundy Thursday, Good Friday, Holy Saturday, etc. The analysis was carried out in lexical-semantic and etymological aspects. The names we recorded in Transcarpathian dialects, in their phonetic and word-formation variants, are also found in other Ukrainian dialects and in other Slavic languages. Some of them coincide with their literary equivalents.

We also describe the rituals and traditions of villagers related to religious holidays, which were formed throughout their existence and historical development. Indeed, without knowledge of folk customs, it is sometimes difficult to interpret a particular name.

As shown by our study, the names of pre-Easter holidays belong to the cycle of spring Christian holidays and form a large and structurally branched thematic lexical group. This vocabulary reflects the stability of the ancient traditional system.

Keywords: Ukrainian Transcarpathian dialects, calendar-ritual vocabulary, pre-Easter ritual vocabulary, lexical-semantic group, token, motivation.

© Миголинець О., 2026 р.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.01.2026
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.02.2026
Дата публікації: 29.03.2026

Ольга Миголинець – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; olha.myholynets@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-5331-7218>

Olha Myholynets – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; olha.myholynets@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-5331-7218>